

توسعه مشارکت دانشجویان در دانشگاه

دکتر رمضان جهانیان*

چکیده

مقاله پژوهشی حاضر با عنوان "توسعه مشارکت دانشجویان در دانشگاه" با هدف شناسایی راهکارهای توسعه مشارکت دانشجویان در فعالیتهای آموزشی، پژوهشی، دانشجویی و فرهنگی دانشگاه به رشته تحریر درآمده است. این پژوهش با روش پیمایشی در جامعه آماری کلیه دانشجویان (۲۷۰۰۰ نفر) و کارمندان (۷۰۱ نفر) دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ و نمونه آماری تعداد ۴۷۵ نفر از دانشجویان و ۱۸۰ نفر از کارمندان بر اساس جدول تعیین حجم نمونه مورگان به روش تصادفی سیستماتیک انتخاب گردیده است. در این پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته به عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است که بعد از اجرای آزمایشی روایی آن از طریق اظهار نظر صاحب نظران و اعتبار آن از طریق آلفای کرنباخ محاسبه و ضریب آن ۰/۹۲ محاسبه شده است.

داده‌های بدست آمده با کمک آمار توصیفی شامل: فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد آنها محاسبه و به کمک آمار استنباطی جهت شناسایی مولفه‌های "مشارکت دانشجویان" آزمون تحلیل عاملی انجام شده، و به منظور مقایسه نظرات دو گروه دانشجویان و کارمندان، آزمون t مستقل مورد استفاده قرار گرفته است.

نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش تحلیل عاملی اکتشافی نشان می‌دهد که از میان مولفه‌های توسعه مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه در قلمرو امور آموزشی، دانشجویی، فرهنگی و پژوهشی در هر بعد ۲۵ مولفه است که از اهمیت بیشتری در توسعه مشارکت دانشجویان برخوردار می‌باشند که به صورت جداگانه در بخش یافته‌های تحقیق به تفصیل آمده است.

همچنین نتایج بدست آمده از آزمون t نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۵ درصد دانشجویان و کارمندان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج در مورد راههای توسعه مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه در بعد آموزشی، دانشجویی، پژوهشی و فرهنگی اتفاق نظر دارند، به عبارت دیگر بین نظرات دو گروه یاد شده در مورد راههای توسعه مشارکت دانشجویان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. بنابراین پیشنهاد می‌گردد که دست‌اندرکاران دانشگاه جهت توسعه مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه زمینه اجرای راهکارهای ارائه شده در پژوهش حاضر را فراهم آورند.

واژگان کلیدی:

مشارکت، توسعه مشارکت، بعد آموزشی، بعد دانشجویی، بعد پژوهشی، بعد فرهنگی

* استادیار، عضو هیات علمی تمام وقت دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج (R36j1337@yahoo.com)
کرج- انتهای رجایی شهر- تقاطع بلوار مودن و استقلال- دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج

مقدمه

پیچیدگی و تغییرات شگرف و سریع ابعاد مختلف زندگی بشر در عصر کنونی به گونه‌ای است که برنامه‌ریزی و ساماندهی فعالیت سازمانها مستلزم همکاری و مشارکت همه منابع انسانی موجود در آنها است. این همکاری و مشارکت در سازمانهای آموزشی به ویژه دانشگاه‌ها به لحاظ رسالت و نقشی که در تعلیم و تربیت انسانها و توسعه جوامع بر عهده دارند از اهمیت بیشتری برخوردار است.

رسالت اصلی دانشگاه، تربیت دانشجویان به صورت یک شهروند حرفه‌ای در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، دینی، فناوریهای فردی و جهانی است. لازمه تحقق این امر مشارکت جدی و همه‌جانبه دانشجویان در فعالیتهای مختلف دانشگاهی است؛ اما در حال حاضر محدودیت "مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاهی" موجب عدم بهره‌مندی لازم از ظرفیت‌ها و توانایی‌های گوناگون آنان و در نتیجه عدم توفیق دانشگاه در امر نهادینه کردن فرهنگ مشارکت در جامعه گردیده است.

بر همین اساس می‌توان گفت یکی از مشکلات و مسائلی موجود در دانشگاهها "محدودیت مشارکت دانشجویان و شناسایی راهکارهای توسعه این مشارکت" است.

نظام اجتماعی و حیات سیاسی جامعه بشری بر اساس تعاون و مشارکت و همیاری اعضای آن استوار گردیده است، از این رو در تمامی نظامهای اجتماعی به ویژه نظام آموزش عالی به جهت رسالتی که از نظر تربیت انسانها و نهادینه کردن فرهنگ مشارکت در جوامع بر عهده دارند از اهمیت خاصی برخوردار است. ماهیت فعالیتهای دانشگاه به گونه‌ای است که مشارکت و همکاری همه عوامل انسانی از جمله دانشجویان در آن ضروری است و این امر بیانگر اهمیت و ضرورت "بررسی و شناسایی راههای مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه" است.

مفهوم و فلسفه مشارکت

سعادت (۱۳۷۲) در تعریف مشارکت می‌گوید: "مشارکت یک نوع سیستم مدیریتی است که در آن اعضای سازمان در تصمیماتی که اتخاذ می‌شود صاحب نفوذند".

محمد زاده (۱۳۷۲) معتقد است: "مشارکت فرایندی است که در آن شرکت کنندگان در تنظیم برنامه‌ها، سیاستها و خط مشی‌ها و تصمیمات مختلف که دارای منشاء اثر بر تصمیم گیرندگان باشد، همدیگر را تحت نفوذ و تاثیر قرار دهند".

طوسی (۱۳۷۲) می‌گوید: "مشارکت یعنی بهره‌مندی، شریک بودن در چیزی یا کسی مانند شریک بودن در کار، در بهره، نتیجه و پی آمد".

یکی از تعاریف که معنای آن در تمامی انواع سیستمهای مشارکتی، و روشهای گوناگون اجرایی اش در سطح دنیا، مطرح است و بدین خاطر در دنیا مفهومی عام‌تر و مقبول‌تر یافته، تعریفی است که گروهی از جامعه‌شناسان معروف فرانسوی با همکاری و سرپرستی "فرنچ" استاد جامعه‌شناسی فرانسه بیان کرده اند:

"مشارکت عبارت است از درگیر شدن ذهنی و عاطفی یک فرد در یک وضعیت گروهی، که این درگیری او را تشویق و برانگیخته می‌کند، تا به هدفهای گروه کمک کند و خود را در مسئولیت‌های آن گروه نیز سهیم بداند و برای انجام رساندن مقصود گروه تفکر و تلاش کند. (french, 1996, 253)

در باب فلسفه مشارکت باید اضافه کرد که یکی از مهمترین علل موفقیت و استقبال روزافزون از گسترش سیستم‌های مشارکتی در جهان، فلسفه و محتوای انسانی آن است. فلسفه سیستم‌های مشارکتی به منظور بها دادن به ارزشهای انسانی و ایجاد شرایط مناسب و مطلوب برای استفاده از هوش، استعداد، ابتکار و خلاقیت منابع انسانی بر سه اصل اساسی زیر استوار گردیده است.

۱. هرکاری که انسان انجام می‌دهد، هرگز کامل‌ترین و بهترین شکل خود را ندارد، بلکه همیشه این امکان وجود دارد که آن کار را به شکل بهتر و مفیدتر انجام دهد.

۲. هر فردی که در واحدی کار می‌کند، پیچ و مهره کوچکی از یک ماشین بزرگ نیست بلکه انسانی است که دارای قدرت تفکر و پویایی است و اگر با شوق و دقت به

دانشگاه خدمت به آرمانهای ملی برای بارور ساختن تمدن بزرگ انسانی است چنین رسالتی ایجاب می‌کند که دانشگاه‌ها هدفها و وظایفی به شرح زیر به عهده گیرند:

- خدمت به توسعه اقتصادی از طریق آموزش و پرورش نیروی انسانی کارآمد، ابداع و نوآوری علمی و فنی و خدمات مستقیم عمرانی؛

- خدمت به توسعه اجتماعی سیاسی از طریق آموزش اجتماعی، بررسی و تجزیه و تحلیل آزاد علمی مسائل و پدیده های اجتماعی، سیاسی و خدمات مستقیم نوسازی اجتماع؛

- خدمت به توسعه فرهنگی از طریق آموزش و پرورش کمالات انسانی و معرفت عمومی، انگیزش و تسهیل خلاقیت فردی و گسترش فرهنگ علمی؛

دانشگاه جهت انجام وظایف فوق مستلزم انجام فعالیت ها و خدمات زیر است:

الف) آموزش و پرورش: فراگرد خدماتی است که به یادگیری دانشجویان منتهی می‌شود و به صورت افزوده معلومات و دانش و مهارت، تبحر علمی، رشدفکری و ذهنی، بلوغ عاطفی، بینش اجتماعی و پرورش هنری، در وجود دانشجویان تجلی می‌کند. در خلیقات، ذهنیات، قابلیت‌ها و تواناییهای آنها اثر می‌گذارد و به صورت تغییراتی در رفتار آنها، اعم از رفتارها اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ظاهر می‌شود.

ب) پژوهش: فراگرد خدماتی است که به گسترش مرزهای دانش و معرفت می‌انجامد و به صورت افزوده علم و فن، یافته‌ها و شناخته‌های دقیق تر پدیده های طبیعی و اجتماعی، نوآوریها و ابداعات تکنولوژیک، اکتشافات علمی و آفرینشهای هنری ظاهر می‌شود.

ج) گسترش: فراگرد خدماتی است که مستقیماً به بهبود کیفیت زندگی و عمران منطقه ای که دانشگاه در آنجا قرار گرفته، منجر می‌شود و به صورت آموزش غیر رسمی، فعالیت‌های اجتماعی و هنری و علمی و خدمات مشاوره‌ای، شناخته می‌شود (فیوضات ۱۳۸۲، ۶۱-۶۰).

فورچیان (۱۳۷۴) «در دنیای کنونی که موضوع مشارکت انسانها در اداره امور جوامع بسیار حیاتی است، نظامهای آموزشی از جمله دانشگاهها رسالت‌هایی در جهت نهادینه

اطراف خود بنگرد و زمینه مساعد را داشته باشد، می‌تواند کار بهتری انجام دهد.

۳. مشارکت کارکنان موجب می‌شود که مدیران بسیاری از کارهای دست و پاگیر و روزمره را به افراد زیر دست خود بسپارند و خود به کارهای اساسی و سیاستگذاری های سرنوشت ساز بپردازند. (ایران نژاد، ۱۳۸۱، ۱۴۹)

مزایا و محدودیتهای مشارکت

"سی" و همکاران (۱۹۹۸) مزایای مشارکت را به شرح زیر می‌دانند:

تقویت روحیه کارکنان، افزایش تفاهم متقابل، افزایش میزان بهره‌وری و کارایی، تقویت روحیه ابتکار، ایجاد انضباط کاری، ایجاد کانالهای ارتباطی، توزیع مناسب اطلاعات، تقلیل تنش‌ها و سوءظن‌ها، افزایش همکاری بین افراد، ایجاد امنیت خاطر و رضایت، ایجاد زمینه مناسب برای پذیرش تغییرات و تحولات، سهمیم نمودن و دخالت دادن فرد در امور، افزایش احساس تعلق و مالکیت به کار در افراد، کاهش ترک خدمت و غیبت از کار و مقبولیت بیشتر در سازمان. (see & et al, 1998. 283)

سپهری (۱۳۷۴) موانع و محدودیتهای مشارکت در کشور را در سه قلمرو اجرایی، فرهنگی و ساختاری به شرح ذیل مطرح نموده است:

- **موانع اجرایی مشارکت شامل:** برنامه‌ریزی متمرکز، فقدان هماهنگی محلی، فقدان ساختارهای محلی و مکانیزم نامناسب توزیع؛

- **موانع فرهنگی مشارکت شامل:** جهل، خودخواهی و خودمحوری، عدم کنجکاوی، فقدان همدلی، عدم اعتماد، احساس حقارت؛

- **موانع ساختاری:** از نظر موسسه تحقیقات توسعه اجتماعی سازمان ملل، موانع ساختاری محلی، ملی و بین‌المللی بسیاری در کشور های جهان وجود دارد که مانع مشارکت‌های جدی مردم شده است.

رسالت دانشگاه

فیوضات (۱۳۸۲) در کتاب خود در مورد رسالت دانشگاه آورده است: "اگر قبول کنید که رسالت دانشگاه، باید از آرمانهای ملی نشأت‌گیرد در این صورت رسالت اصلی

۱. دانشجویان دایمی‌ترین نظارت را بر روند آموزش دانشگاه دارند، مسئولین می‌توانند بسیاری از ضوابط را از طریق رفتار دانشجویان ارزیابی کنند.

۲. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد دانشگاه‌هایی که مشوق مشارکت سازنده دانشجویان در امر سیاستگذاری بوده‌اند، دریافته‌اند که دانشجویان انگیزه جدی برای آغاز تحولات مثبت در حیات علمی دانشگاه ایجاد می‌کنند؛ به نظر می‌رسد این انگیزه به این علت به وجود می‌آید که دانشجویان برعکس هیات علمی و مدیران، حداقل وابستگی شخصی را به شرایط موجود دارند.

۳. مشارکت در امر سیاستگذاری دانشگاه به دانشجویان این امکان را می‌دهد که از مشکلات دانشگاه در فرایندهای یادگیری و آموزش مطلع شوند. آنها همچنین به محدودیتهای دانشگاه در انجام مسئولیتها پی خواهند برد. این امر موجب همدلی و همکاری از سوی دانشجویان می‌شود. (ناتارجان، ۱۳۷۹، ص ۶۵)

نتایج برخی از تحقیقات پیرامون مشارکت در دانشگاه :

در پژوهشهایی که زمانی و عظیمی در "زمینه مشارکت دانشجویان در تولید دانش" انجام داده‌اند نتایج نشان می‌دهد که بنا به دلایل زیر مشارکت دانشجویان در تولید علم پایین‌تر از حد متوسط است :

عدم آماده سازی دانشجویان برای انجام پژوهش، نبود روحیه پژوهشگری و تحقیق، عدم دسترسی کافی به منابع اطلاعات، نبود فرهنگ مشارکت و روحیه علم‌گرایی، کمبود تعامل علمی دانشجویان با اساتید، اهمیت ندادن به پژوهش در دانشگاهها و نداشتن سواد رایانه‌ای و فناوری اطلاعات و ارتباطات (زمانی و عظیمی، ۱۳۸۳، ۳۲۵)

- در تحقیق دیگری با عنوان "بررسی عوامل موثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان"، نتایج نشان می‌دهد که بین مشارکت سیاسی با دینداری، میزان مشارکت خانواده، اعتماد اجتماعی و جنسیت دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد. اما بین مشارکت سیاسی دانشجویان و میزان استفاده از رسانه‌های جمعی رابطه معناداری یافت نشد. (کیهانی، ۱۳۸۴، ۱۸۴)

کردن فرهنگ مشارکت در جوامع به عهده دارد که مهمترین آنها به شرح زیر می‌باشد:»

✓ دانشگاه به عنوان یک نهاد اجتماعی باید به ارزیابی و تحلیل منطقی وضع موجود جامعه پردازد و هدف‌هایی را برای حرکت منسجم آینده شود، ترسیم نماید.

✓ دانشگاه باید پیشگام اشاعه آزادانه افکار، دموکراسی و وحدت ملی جامعه باشد.

✓ به تحلیل و حل مسایل اساسی که کل جامعه با آن مواجه است کمک می‌کند.

✓ دانشگاهها مسئولند که به اشاعه فرهنگ کتبی و انتشاراتی جامعه کمک نمایند.

✓ نقش دانشگاهها در تبیین جهانی شدن پدیده‌ها یک واقعیت مهم تلقی می‌گردد.

✓ دانشگاهها به عنوان مخازن اندیشه و محل تربیت گنجینه‌های ملی مسئولیت راهبردی و تزکیه یکایک آحاد جامعه را به عهده دارند.

✓ دانشگاهها به عنوان یک بستر و نهاد پویا نقش هدایتی و راهبردی مشارکت فکری مردم را در جامعه به عهده دارند.

رسالت امروز دانشگاهها ایجاب می‌نماید که به ایجاد نهاد فرهنگی تحت عنوان "دفتر مشارکت فکری مردم در توسعه جامعه" پرداخته و با کاربست سازکارهایی چون جمع‌آوری آراء و افکار مردم در جهت نهادینه کردن فرهنگ مشارکت در جامعه تلاش نماید. (قورچیان ۱۳۷۴ ۱۲-۱۱)

نقش دانشجویان در سیاست‌گذاری دانشگاه

از دیدگاه ناتارجان: "موسسات آموزش عالی بر اساس این فرض تاسیس شده‌اند که دانش‌اعضای هیات علمی دانشگاه بیش از دانشجویان است. از طرفی سیاستهای این نهادها عمیقاً بر دانشجویان تاثیر گذار است. به طوری که اظهار نظر در خصوص مطلوب بودن نقش دانشجویان در سیاستگذاری دانشگاه ساده نبوده و در خور توجه جدی است. در سالهای اخیر دانشجویان خود، این موضوع را به طور جدی مطرح کرده‌اند. برخی از دلایل مطلوب بودن مشارکت موثر دانشجویان در سیاست‌گذاری دانشگاه عبارتند از: "

تحلیل عاملی و همچنین جهت مقایسه نظرات دو گروه دانشجویان و کارمندان در مورد راههای مشارکت دانشجویان از آزمون T مستقل استفاده شده است. (دلاور، ۱۱۷، ۱۳۷۴)

نتایج و یافته های تحقیق

نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل داده ها در راستای پاسخگویی به سئوالات تحقیق به شرح زیر می باشد:

- در پژوهشی دیگر با عنوان " بررسی میزان و تمایل دانشجویان به مشارکت اجتماعی " که توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی اجرا گردیده است نتایج نشان می دهد که موفقیت تحصیلی با مشارکت اجتماعی و مسئولیت پذیری رابطه منفی دارد ، رشته های علوم انسانی و فنی و مهندسی بیشتر از رشته های علوم پایه مشارکت دارند، و ترم تحصیلی رابطه مثبت و معنادار از لحاظ داشتن تجربه گروهی با مشارکت اجتماعی و مسئولیت پذیری دارد . میزان یکپارچگی دانشجویان در محیط خانواده با مشارکت اجتماعی رابطه معناداری دارد، هرچه الگوهای تدریس دانشجو- محور باشد ، مشارکت اجتماعی و مسئولیت پذیری هم افزایش می یابد. (شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۷۸)

روش تحقیق

در باب روش شناسی تحقیق باید اضافه کرد که این پژوهش با هدف شناسایی راههای توسعه مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه آزاد اسلامی به منظور پاسخگویی به سئوالات تحقیق ، با روش پیمایشی اجرا گردید. جامعه آماری کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج (۲۷۰۰۰ نفر) و کلیه کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج (۷۰۱ نفر) در سال تحصیلی ۸۵-۸۶ و نمونه آماری تعداد ۴۷۵ نفر دانشجو و تعداد (۱۸۰ نفر) کارمند بر اساس جدول تعیین حجم نمونه مورگان و باروش تصادفی سیستماتیک انتخاب شدند. (H.S.Bhola ., 1375 ,221)

ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است که این پرسشنامه با ۱۲۰ سوال (مولفه) در چهار بعد آموزشی ، دانشجویی ، پژوهشی و فرهنگی تنظیم شده؛روایی آن از طرف ۲۰ نفر از صاحب نظران مورد بررسی قرار گرفته و پایایی آن نیز با روش الفای کرنباخ بررسی و ضریب پایایی آن ۰/۹۲ محاسبه گردیده است.

در تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. برای محاسبه فراوانی، درصد میانگین و انحراف استاندارد پاسخ آزمودنیها در هر یک از سئوالات در ابعاد آموزشی ، دانشجویی ، پژوهشی و فرهنگی از آمار توصیفی استفاده شده است. در بخش آمار استنباطی جهت بررسی مولفه ها و شناسایی عامل های اصلی از روش

ردیف	راههای توسعه مشارکت دانشجویان در دانشگاه	بار عاملی
۱	مشارکت در تشکیل جلسات پرسش و پاسخ با دانشجویان	۰/۷۹
۲	همکاری دانشجویان در انتقال نظرات همکلاسیهای خود به مدیران گروههای آموزشی	۰/۷۵
۳	ارائه پیشنهادات در امر بهبود فعالیتهای مربوط به آموزش و یادگیری	۰/۷۴
۴	مشارکت در فعالیتهای کلاسهای آموزشی و بهبود کیفیت آنها	۰/۷۳
۵	ارزشیابی مناسب از عملکرد اساتید در دانشگاه	۰/۷۰
۶	دریافت نظرات و پیشنهادات دانشجویان در امر بهبود فعالیتهای آموزشی	۰/۷۷
۷	همکاری در تهیه سخت و نرم افزارهای مورد نیاز امور آموزشی	۰/۶۹
۸	مشارکت در مسابقات علمی و آموزشی گروههای آموزشی	۰/۶۸
۹	همکاری در فعالیتهای عملی و کارگاهی کلاسهای آموزشی	۰/۶۸
۱۰	ترغیب و تشویق هم کلاسیها در مطالعه و کسب دانش	۰/۶۸
۱۱	مشارکت در تهیه و توزیع اطلاعیه های آموزشی	۰/۶۷
۱۲	ارائه کنفرانس در کلاسهای آموزشی	۰/۶۶
۱۳	همکاری با انجمن های علمی و آموزشی جهت بهبود فعالیتهای آموزشی دانشگاه	۰/۶۵
۱۴	مشارکت و همکاری در امور مربوط به ثبت نام های دانشجویان	۰/۶۴
۱۵	همکاری و مشارکت در برگزاری جشن های آغاز و پایان تحصیلات	۰/۶۴
۱۶	مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه امور آموزشی	۰/۶۴
۱۷	همکاری در فعالیتهای مختلف گروههای آموزشی دانشکده	۰/۶۳
۱۸	مشارکت در برگزاری جلسات شوراها و مختلف امور آموزشی	۰/۶۱
۱۹	همکاری در تهیه و تولید وسایل آموزشی و کمک آموزشی	۰/۵۸
۲۰	ارائه مباحث نوین در مورد هر یک از درسها به کلاسهای آموزشی	۰/۵۸
۲۱	دریافت نظرات و پیشنهادات در اجرای بهینه امتحانات	۰/۵۶
۲۲	ارائه تجارب مفید آموزشی دانشجویان به کلاسهای آموزشی	۰/۵۴
۲۳	مشارکت در برگزاری جلسات نقد و بررسی آئین نامه های آموزشی	۰/۵۴
۲۴	همکاری در تهیه و توزیع بروشورهای آشنایی دانشجویان با قوانین و مقررات آموزشی	۰/۵۳
۲۵	مشارکت و همکاری در اطلاع رسانی مناسب امور آموزشی به کلیه دانشجویان	۰/۵۱

مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه در قلمرو امور آموزشی به ترتیب میزان بار عاملی (درجه اهمیت) آنها عبارتند از:

سؤال اول: راههای توسعه مشارکت دانشجویان در قلمرو امور آموزشی کدامند؟
نتایج تحلیل عاملی نشان می دهد که، راههای توسعه

ردیف	راههای توسعه مشارکت دانشجویان در دانشگاه	بار عاملی
۱	دریافت نظرات و پیشنهادات دانشجویان در زمینه بهبود فعالیتهای دانشجویی	۰/۸۵
۲	مشارکت در برگزاری انتخابات تعیین نمایندگان دانشجویان	۰/۸۲
۳	همکاری و مشارکت در امر ارتقاء کیفیت و کمیت خدمات دانشجویی دانشگاه	۰/۷۸
۴	همکاری و مشارکت در انجام امور مشاور به دانشجویان	۰/۷۵
۵	مشارکت و همکاری در انجام فعالیتهای هنری در دانشگاه	۰/۷۵
۶	همکاری در تشکیل شوراهای دانشجویی دانشگاه	۰/۷۴
۷	همکاری در جلوگیری از بروز ناهنجاریهای رفتاری دانشجویان	۰/۷۴
۸	مشارکت و همکاری در توسعه و بهبود فعالیتهای ورزشی دانشگاه	۰/۷۱
۹	مشارکت و همکاری در برنامه ریزی فعالیتهای امور دانشجویی دانشگاه	۰/۷۱
۱۰	همکاری در شناسایی دانشجویان دارای مشکلات خاص و کمک به رفع آن	۰/۷۰
۱۱	مشارکت در اطلاع رسانی مناسب به دانشجویان در مورد قوانین و مقررات دانشجویی	۰/۷۰
۱۲	مشارکت و همکاری در فعالیتهای کانون هلال احمر در سطح دانشگاه	۰/۶۹
۱۳	برگزاری جلسات پرسش و پاسخ مسئولین دانشگاه یا دانشجویان	۰/۶۹
۱۴	تشکیل جلسات نقد و بررسی آئین نامه های دانشجویی	۰/۶۹
۱۵	برگزاری اردوهای مختلف علمی ، ورزشی ، فرهنگی و تفریحی	۰/۶۸
۱۶	همکاری و مشارکت در خدمات رفاهی مناسب به دانشجویان	۰/۶۴
۱۷	همکاری و مشارکت جدی دانشجویان در مراسم های دانشجویی در دانشگاه	۰/۶۳
۱۸	همکاری در استفاده بهینه از تجهیزات و وسایل مورد نیاز دانشگاه	۰/۶۳
۱۹	همکاری و مشارکت در تشکل های دانشجویی در دانشگاه	۰/۶۱
۲۰	برگزاری جشن های فارغ التحصیلی دانشجویان	۰/۶۱
۲۱	همکاری در تشکیل و فعالیتهای شوراهای دانشجویی دانشگاه	۰/۶۰
۲۲	مشارکت در فعالیتهای تیم های ورزشی دانشگاه	۰/۵۵
۲۳	همکاری در تشکیل جلسات با نمایندگان دانشجویان	۰/۵۲
۲۴	برگزاری فعالیتهای و برنامه های فوق برنامه در دانشگاه	۰/۵۱
۲۵	ارائه پیشنهادات در مورد مقررات انضباطی دانشجویان	۰/۷۳

سؤال دوم : راههای توسعه مشارکت دانشجویان در

قلمرو امور دانشجویی کدامند؟

نتایج تحلیل عاملی نشان می دهد که ، راههای توسعه

مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه در قلمرو
امور دانشجویی به ترتیب میزان بار عاملی (درجه اهمیت)
آنها عبارتند از :

ردیف	راههای توسعه مشارکت دانشجویان در دانشگاه	بار عاملی
۱	همکاری در تهیه و معرفی کتابهای آموزشی و کمک آموزشی مورد نیاز	۰/۸۶
۲	مشارکت در برگزاری مسابقات علمی و پژوهشی در دانشگاه	۰/۸۴
۳	همکاری در برقراری ارتباط موثر با سایر مراکز پژوهشی منطقه	۰/۸۳
۴	همکاری و مشارکت در استفاده موثر از شبکه جهانی اینترنت	۰/۸۲
۵	ارائه پیشنهادات در مورد رفع مشکلات پژوهشی دانشجویان	۰/۷۸
۶	همکاری و مشارکت در ارائه خدمات موثر کتابخانه ای دانشگاه به دانشجویان	۰/۷۶
۷	همکاری و مشارکت در فعالیتهای مختلف باشگاه پژوهشگران جوان	۰/۷۵
۸	همکاری در توزیع بهینه مجلات و نشریات دانشجویی	۰/۷۵
۹	همکاری با اساتید در تهیه مقالات و کتب مورد نیاز دانشجویان	۰/۷۵
۱۰	تشویق و ترغیب دانشجویان در توسعه و گسترش فرهنگ تحقیق و پژوهش	۰/۷۵
۱۱	شرکت فعال در سمینارها و همایش های متعدد دانشگاه	۰/۷۲
۱۲	همکاری در شناسایی و معرفی دانشجویان مستعد و علاقمند به تحقیق	۰/۷۱
۱۳	همکاری و مشارکت در فعالیتهای سمعی و بصری دانشگاه	۰/۷۰
۱۴	مشارکت در برگزاری مراسم های هفته پژوهش	۰/۶۹
۱۵	ارائه و اجرای طرحهای پژوهشی دانشجویان در دانشگاه	۰/۶۵
۱۶	همکاری در برگزاری نمایشگاههای مختلف در دانشگاه	۰/۶۵
۱۷	تشویق دانشجویان جهت شرکت در فعالیتهای انجمن های علمی	۰/۶۰
۱۸	همکاری در جمع آوری ، بررسی و چاپ مقالات دانشجویی	۰/۶۰
۱۹	تشویق و ترغیب هم کلاسیها جهت شرکت در مراسم سخنرانی ها	۰/۶۰
۲۰	همکاری در برقراری ارتباط بین دانشجویان پژوهشگر	۰/۵۸
۲۱	همکاری و مشارکت در کارگاههای روش تحقیق دانشگاه	۰/۵۷
۲۲	همکاری با اساتید در اجرای طرحهای پژوهشی	۰/۵۶
۲۳	همکاری در اطلاع رسانی مناسب از فعالیتهای و برنامه های پژوهشی دانشگاه	۰/۵۳
۲۴	همکاری و مشارکت در برقراری ارتباط مفید و موثر بین انجمن های علمی	۰/۵۲
۲۵	مشارکت فعال در جلسات انجمن های علمی و آموزشی	۰/۵۱

سؤال سوم : راههای توسعه مشارکت دانشجویان

در قلمرو امور پژوهشی کدامند ؟

نتایج تحلیل عاملی نشان می دهد که ، راههای توسعه

مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه در قلمرو امور پژوهشی به ترتیب میزان بار عاملی (درجه اهمیت) آنها عبارتند از :

ردیف	راههای توسعه مشارکت دانشجویان در دانشگاه	بار عاملی
۱	همکاری و مشارکت در فعالیتهای بسیج دانشجویی دانشگاه	۰/۸۴
۲	همکاری در تولید و توزیع آثار فرهنگی دانشجویان و اساتید	۰/۸۱
۳	همکاری و مشارکت در برگزاری جلسات و کلاسهای قرآنی	۰/۷۹
۴	همکاری در برگزاری جشن های ازدواج دانشجویی	۰/۷۹
۵	مشارکت در برگزاری مسابقات مختلف فرهنگی و دینی در سطح دانشگاه	۰/۷۵
۶	همکاری در تهیه و تدوین و اجرای برنامه های تشکل های مذهبی دانشگاه	۰/۷۲
۷	مشارکت و همکاری در برقراری ارتباط بین دانشگاه در زمینه توسعه امور فرهنگی	۰/۷۱
۸	برگزاری مراسم های مختلف در ماه مبارک رمضان و ماه محرم	۰/۶۹
۹	همکاری و مشارکت مستمر در تطهیر نمازخانه و مزین نمودن آن	۰/۶۸
۱۰	مشارکت در اجرای برنامه های دینی در جهت افزایش معرفت اسلامی	۰/۶۸
۱۱	همکاری در برگزاری اردوهای فرهنگی ، زیارتی و سیاحتی	۰/۶۸
۱۲	همکاری در اجرای برنامه های دفتر نهاد رهبری در دانشگاه	۰/۶۶
۱۳	مشارکت و همکاری در تشویق سایر دانشجویان به رعایت شئون اسلامی	۰/۶۳
۱۴	مشارکت در فعالیتهای تشکل های فرهنگی دانشگاه	۰/۶۳
۱۵	تشویق و ترغیب دانشجویان جهت شرکت در مراسم نماز جماعت	۰/۶۳
۱۶	مشارکت در تهیه و تولید و توزیع نشریات فرهنگی و مذهبی	۰/۶۲
۱۷	همکاری در فعالیتهای ستاد عمره دانشجویی دانشگاه	۰/۶۰
۱۸	همکاری در اجرای برنامه های دفتر فرهنگ دانشگاه	۰/۵۹
۱۹	مشارکت و همکاری در برگزاری سخنرانی های مذهبی در سطح دانشگاه	۰/۵۷
۲۰	همکاری و مشارکت در جهت رعایت موازین شرعی و اخلاقی در دانشگاه	۰/۵۶
۲۱	ارائه پیشنهادات و نظرات در زمینه توسعه فعالیتهای فرهنگی دانشگاه	۰/۵۴
۲۲	همکاری در جمع آوری و ارائه کمک های مالی به دانشجویان کم بضاعت	۰/۵۴
۲۳	همکاری دانشجویان در برگزاری سمینارهای مذهبی و دینی	۰/۵۳
۲۴	مشارکت و همکاری در فعالیتهای انجمن اسلامی دانشگاه	۰/۵۲
۲۵	مشارکت جدی در مراسم های ولادت و شهادت ائمه معصومین (ع)	۰/۵۲

سوال چهارم : راههای توسعه مشارکت دانشجویان

در قلمرو امور فرهنگی کدامند؟

نتایج تحلیل عاملی نشان می دهد که ، راههای توسعه

مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه در قلمرو

امور فرهنگی به ترتیب میزان بار عاملی (درجه اهمیت)

آنها عبارتند از :

زمینه‌های قوانین و مقررات آموزشی، دانشجویی، پژوهشی و فرهنگی، امری ضروری و حائز اهمیت است؛ ۵. دریافت و بهره‌گیری نظرات و پیشنهادات دانشجویان در مورد عملکرد دانشگاه در زمینه‌های مختلف آموزشی، دانشجویی، پژوهشی، فرهنگی، مالی و اداری و عمرانی دانشگاه جهت بهبود و توسعه آنها به منظور ارائه خدمات مفید و موثر به دانشجویان؛

۶. بهره‌گیری از "همکاری و مشارکت جدی دانشجویان" در امر برگزاری هر چه بهتر همایش‌ها و سمینارها و گردهمایی‌های آموزشی، دانشجویی، پژوهشی، فرهنگی و دینی در سطح دانشگاه از دیگر پیشنهادات این پژوهش می‌باشد؛

۷. مشارکت و همکاری جدی دانشجویان در تشکیل و ادامه فعالیت‌های شوراهای و تشکل‌های مختلف دانشجویی در سطح دانشگاه مثل بسیج دانشجویی، انجمن اسلامی، انجمن‌های علمی و آموزشی، پژوهشگران جوان، هلال احمر و برنامه ریزی جهت استفاده بهینه از توانمندی‌های دانشجویان در زمینه‌های فوق؛

۸. واگذاری تشکیل جلسات پرسش و پاسخ مسئولین دانشکده‌ها با دانشجویان و دریافت نظرات و پیشنهادات آنها و "مشارکت و همکاری دانشجویان" در برنامه ریزی و برگزاری و ارزشیابی از اردوهای مختلف علمی، آموزشی، فرهنگی، زیارتی، سیاحتی و همچنین واگذاری اداره امور بوفه‌ها، خوابگاهها، کتابخانه‌ها، نمایشگاهها، کارگاهها، سایت‌ها، آزمایشگاهها و دیگر مراکز خدمات رسانی به دانشجویان؛

۹. جلب همکاری دانشجویان در نگهداری و استفاده بهینه از کلیه وسایل و تجهیزات و امکانات بکار گرفته شده در دانشگاه استفاده از توانمندی‌های دانشجویان جهت برقراری ارتباط موثر با سایر مراکز آموزشی، فرهنگی و علمی داخل و خارج کشور به منظور تبادل اطلاعات و تجربه در جهت ارتقاء کیفیت فعالیت‌های مختلف دانشگاه؛

۱۰. جلب همکاری و مشارکت دانشجویان در اجرای طرح‌های پژوهشی و تهیه، چاپ و توزیع نشریات، کتب و مجلات مختلف.

همچنین نتایج آزمون t مستقل در مقایسه نظرات دو گروه دانشجویان و کارمندان نشان می‌دهد که بین نظرات این دو گروه در مورد "راههای توسعه مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه" در ابعاد آموزشی، دانشجویی، پژوهشی و فرهنگی اختلاف معناداری وجود ندارد، به عبارت دیگر با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که دو گروه نمونه آماری این تحقیق یعنی دانشجویان و کارمندان دانشگاه آزاد اسلامی در مورد راههای توسعه مشارکت دانشجویان در فعالیتهای دانشگاه اتفاق نظر دارند

پیشنهادات

بر اساس نتایج بدست آمده در تحقیق حاضر پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

۱. برنامه‌های آموزشی کلاسها به گونه‌ای طراحی و اجرا گردد که بخشی از فعالیتهای کلاسها بر عهده خود دانشجویان قرار گیرد از جمله: تبادل تجربه و دانش بین دانشجویان، ارائه کنفرانس‌ها، طرح سئوالات متعدد توسط دانشجویان و ارائه پاسخ توسط خود آنها، ارائه موضوعات جدید به کلاس، فعالیتهای گروهی در کلاسهای درس، فعالیتهای آزمایشگاهی، کارگاهی دانشجویان، ارائه پیشنهادات متعدد در زمینه بهبود کیفیت فعالیتهای مربوط به یادگیری، ارائه تکالیف درسی در کلاس و تهیه وسایل مورد نیاز در کلاسهای درسی.

۲. واگذاری طراحی، ساماندهی، اجرا و نظارت بر کلیه فعالیتهای فوق برنامه و جشن‌های آغاز و فارغ التحصیلی، فعالیتهای انجمن‌های علمی و آموزشی به عهده دانشجویان؛

۳. کلیه فعالیتهای مربوط به تربیت بدنی از قبیل تشکیل تیم‌های ورزشی، انجام مسابقات مختلف، تشویق و ترغیب روحیه جوانمردی در ورزشکاران، تشویق دانشجویان به مطالعه و تحقیق در زمینه‌های مختلف تربیت بدنی باید با مشارکت جدی دانشجویان صورت گیرد؛

۴. با توجه به حجم فعالیتهای گروههای آموزشی در دانشکده‌ها مشارکت و همکاری دانشجویان در اقدامات گروهها از جمله اطلاع رسانی مناسب به دانشجویان در

منابع و مآخذ:

۱. اج اس ، بولا « ارزشیابی طرحها و برنامه های آموزشی برای توسعه » ، ترجمه خدایارابیلی (۱۳۷۵) موسسه بین المللی روشهای آموزش بزرگسالان ، ص ۲۲۱
۲. ایران نژاد ، سلیمان (۱۳۸۱) « مدیریت تطبیقی در چهار چوب پارادایمهای جدید » ، انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی تبریز، ص ۱۴۹
۳. دلاور ، علی (۱۳۷۴) « مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی » ، انتشارات رشد ص ۱۱۷
۴. زمانی ، کثرت و عظیمی (۱۳۸۳) « پژوهشی در زمینه مشارکت دانشجویان در تولید دانش » مجموعه مقالات همایش آموزش عالی و توسعه پایدار ، توسعه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی " جلد دوم ص ۳۲۵
۵. سپهری ، حسین (۱۳۷۴) « پیش نیازها و موانع مشارکت و توسعه ، فرهنگ مشارکت » ، شماره ۳۹ ، صص ۹۲-۹۴
۶. سعادت ، اسفندیار (۱۳۷۲) « فرایند تصمیم گیری در سازمان » ، انتشارات دانشگاه تهران ، ص ۸۵
۷. شورای عالی انقلاب فرهنگی ، « بررسی میزان و تمایل دانشجویان به مشارکت اجتماعی » ، ۱۳۷۸ ، ص ۶۹
۸. طوسی ، محمد علی (۱۳۷۷) ، « مشارکت در مدیریت و مالکیت » ، مرکز آموزش مدیریت دولتی ، ص ۱۰-۵
۹. فیوضات ، یحیی (۱۳۸۲) « نقش دانشگاه در توسعه ملی » ، تهران انتشارات ارسباران ، ص ۶۱-۶۰
۱۰. قورچیان ، نادر قلی (۱۳۷۴) « رسالت نظام آموزش عالی در نهادی کردن فرهنگ مشارکت فکری مردم در جامعه » ، فرهنگ مشارکت ، شماره ۳۹ صص ۱۱-۱۲
۱۱. کیهانی، مسیح اله (۱۳۸۴) « بررسی عوامل موثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان » ، دانشگاه اصفهان ، ص ۱۸۴
۱۲. محمدزاده ، عباس (۱۳۷۲) « چگونه مشارکت را اثر بخش کنیم » تحول اداری ، شماره ۱۸ ، صص ۱۹-۱۸
۱۳. ناتارجان، « مدیریت فعالیتهای دانشجویی در آموزش عالی » ، ترجمه مهدی عباسی (۱۳۷۹) ، دفتر مطالعات و برنامه ریزی فرهنگی و اجتماعی ۱۳۷۹ ، ص ۶۵

14. French- Wendell & bell- cical (1996) organizational development behavior elscience inter wentions for organization third edition new jersey englwood cliffs
15. see E .locke & D .Schweiger ,(1998) participation in decision making . pp : 283.339